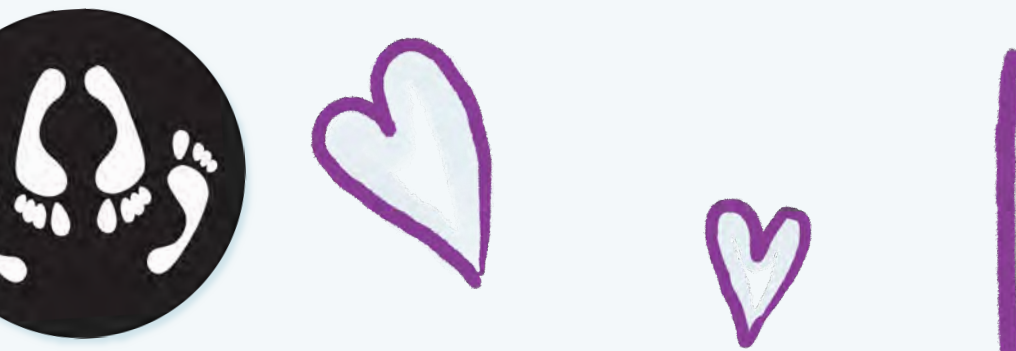


er was eens...

Een hoofdstuk in een biologieboek over voortplanting begint in elke tijd weer anders. Vaak werd eerst uitgelegd hoe planten en dieren zich voortplanten, daarna kwam er pas een uitleg over mensen. Veel schrijvers vermeden de geslachtsgemeenschap zoveel mogelijk, enkelen gingen er juist met meer details op in. Bij die details werd ook ingegaan op de liefde die nodig was voor seks.

Voortplanting krijgt vanaf de jaren 80 een andere insteek. De focus ligt steeds meer op de belevingswereld van het kind of de jongere. Eerst dus aandacht voor het veranderend lichaam en brein, voordat in wordt gegaan op (veilige) seks.



seksualiteit heel persoonlijk

In en na de seksuele revolutie van de jaren 60 werden in de schoolboeken de verhouding tussen liefde en seks bespreekbaar gemaakt. Er werd ook uitgelegd, dat sommige mensen alleen seks hebben voor plezier, omdat voortplanten niet kan: bij homoseksualiteit bijvoorbeeld. Vaak nog wel met de opmerking dat veel mensen hierop tegen waren. Sinds 2000 wordt duidelijk gemaakt, dat seksualiteit heel persoonlijk is, voor iedereen anders. Iemand kan homo, bi, pan of hetero zijn. En waar vroeger liefde en seks gekoppeld werden, worden die tegenwoordig weer meer gesplitst. Je mag je seksueel aangetrokken voelen tot iemand, maar geen romantische gevoelens hebben. Of andersom, of allebei wel, of allebei niet.



pioniers

Seksuoloog en psycholoog Ellen Laan (1962 - 2022, foto rechts) is een van de pioniers die pleitte voor meer plezierige seks. Volgens haar zorgden prettige seks en goed communiceren ook voor meer gezond gedrag. Haar ideeën leven voort in haar stichting Seksueel Welzijn Nederland.

Ellen was niet de eerste die de barricade op ging. In de jaren 60 was psycholoog Mary Zeldenrust-Noordanus (1928 - 1984) voorzitter van de Nederlandse Vereniging voor Seksuele Hervorming (NVSH). Zij streed onder meer voor seksuele voorlichting in het lager onderwijs. Eerder was er Nellie van Kol (1851 - 1930). Zij pleitte voor een meer realistische benadering van seksuele opvoeding. In diezelfde tijd maakten arts en feministe Aletta Jacobs (1854 - 1929, foto midden) en arts, seksuoloog, predikant Johannes Rutgers (1850 - 1924, foto links) zich hard voor betere voorlichting aan volwassenen. De vraag waar zij zich mee bezighielden is nog steeds actueel: Hoe moeten we voorlichten en wat moeten we eigenlijk willen vertellen?



hoe ziet het bij jou eruit?

Bij biologie heb je waarschijnlijk over de geslachtsorganen geleerd aan de hand van voor- en zijanzichten. We kunnen naar organen of juist naar de buitenkant kijken. Piemel's, vulva's, baarmoeders en zaadleiders werden vroeger nog niet helemaal beschreven. Voortplanting werd in de biologieboeken genegeerd. Toen er wel een uitleg kwam was dit beknopt. De baarmoeder en zaadleiders werden getekend, eerst schematisch, later met meer details. Pas in de jaren 80 werd ook de buitenkant natuurgetrouw getekend of er werden soms zelfs foto's gebruikt.

Toch waren of zijn er nog steeds punten onderbelicht. Zo werd pas in 2021 de hele clitoris afgebeeld, maar vaak nog steeds met slechts met één voorbeeld. De manier waarop we verschillende geslachtsdelen laten zien in de biologieboeken is nog steeds in ontwikkeling.



pas op!

Altijd waren ze er al, bewust of onbewust, onderwerpen met een zekere angstfactor: kinderlokkers met snoepjes, puberstelletjes op zolderkamers, ongewenste zwangerschappen bij jonge meiden, geslachtsziekten. Voor veel jongeren was nog niet zo lang geleden 'aids' genoeg reden om niet eens over seks te willen nadenken.

De kinderlokkers van voorheen werden na de komst van het internet omgeruild voor loverboys, groomers en anderen, die je via internet konden benaderen. Ook sexting bleek hartstikke gevaarlijk, want een foto, jouw foto, kan in verkeerde handen komen. Tegenwoordig zijn we vooral bang over grenzen heen te gaan en we weten niet altijd goed, hoe we ze aan moeten geven.

Uiteindelijk is het belangrijkste om te weten, dat het jouw lichaam is en dat je het lichaam van een ander moet respecteren. Communiceer over wat je wilt en ook hoe je jezelf beschermt.



mars en venus

In de jaren 80 en 90 werd er veel nadruk gelegd op de verschillen tussen man en vrouw. De populariteit van boeken als *Mannen komen van Mars, vrouwen van Venus* en actiehelden in films weerspiegelden zich in de schoolboeken.

Het stereotiepe beeld van een mannelijke lichaam was stoer en gespierd. De piemel was vaak goed zichtbaar. Er werd veel geschreven over masturberen, behoefte aan seks. Dat tegenover het vrouwelijke lichaam, dat juist rond, lieflijk, zacht en afwachtend zou zijn. Het vrouwelijk geslachtsorgaan was meestal niet zichtbaar. De focus bij vrouwen lag op de menstruatie en de liefde. Deze beelden legden vroeger, maar ook nu nog, de basis voor veel communicatie tussen mannen en vrouwen.

Toch, tegenwoordig zijn er steeds meer mensen die ontdekken dat de overeenkomsten eigenlijk groter zijn dan de verschillen. Het geslacht en de identiteit van man of vrouw blijken voor sommigen een stuk minder vanzelfsprekend. Zo worden er ook mensen geboren met zowel mannelijke en vrouwelijke lichaamskenmerken (interseks mensen) en kan iemand zich mannelijk en vrouwelijk tegelijk voelen (of juist geen van beiden).



cultureel bepaald

Eind jaren 80 beseften men dat Nederland een multiculturele samenleving is. Er kwamen toen geleidelijk lesmaterialen meer gericht op multiculturele klassen met aanwijzingen hoe je om moest gaan met de verschillende achtergronden, wat je wel zegt en wat je niet zegt.

Ook daarvoor werd er al veel rekening gehouden met bepaalde achtergronden. In verzuimd Nederland waren er boeken van katholieke of protestantse uitgeverij. Ook nu zijn er lesmaterialen die vanuit een christelijke of islamitische hoek geschreven zijn.

In welke kring wordt er voorlichting gegeven? Binnen het gezin, binnen de school, alleen tussen vrouwen, alleen tussen mannen? Ook kunnen er verschillende opvattingen zijn over hoe je van seks mag genieten en met wie. Of waar het maagdevlies voor staat (of dat het helemaal niet bestaat).



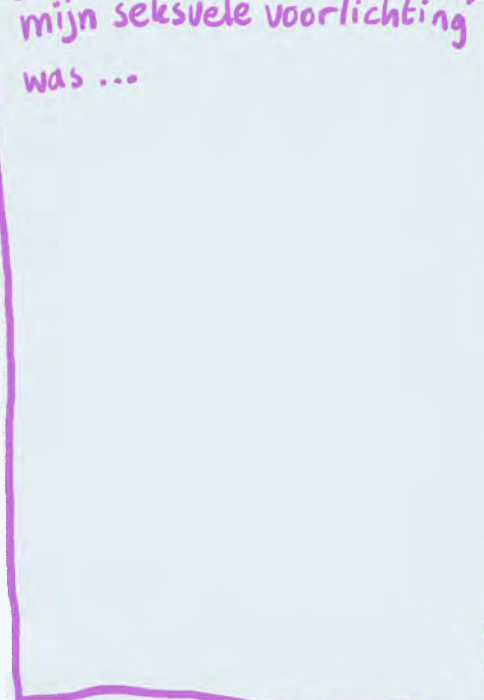
Deze tijdslijn was ook te zien in de tentoonstelling Aahhh..! Over lichaam, seksualiteit, gender & consent in het Nationaal Onderwijsmuseum.

Onderzoek en tekst Jetske Steenstra
Vormgeving Namelok
Eindredactie Lisa Traarbach
Medewerking Frits Maas

onderwijsmuseum
www.onderwijsmuseum.nl

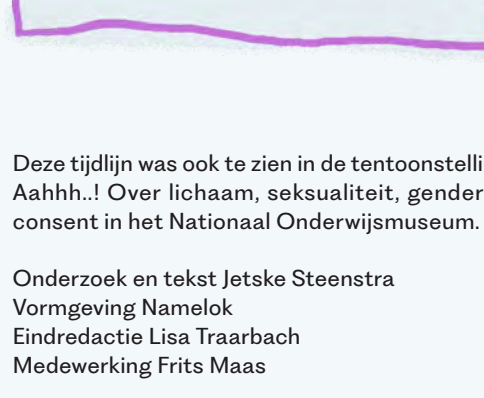
VSBFonds
het Prins Bernhard Cultuurfonds
FONDS21
mondriaan fonds
J.E. Jurriaanse

DORRECHT
SOC
Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek



mijn seksuele voorlichting was ...

hoe was het bij jou?



onderwijsmuseum
www.onderwijsmuseum.nl

VSBFonds
het Prins Bernhard Cultuurfonds
FONDS21
mondriaan fonds
J.E. Jurriaanse

DORRECHT
SOC
Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek

geschiedenis van de relationele en seksuele vorming in nederland

Hoe was jouw seksuele voorlichting? Afhankelijk van waar en wanneer je bent opgegroeid lopen de ervaringen sterk uiteen. Geloof, maatschappelijke opvattingen en wetenschap beïnvloedden wat er thuis en op school werd besproken over relaties en seks. Op school werd in biologieboekjes het hoofdstuk Voortplanting soms overgeslagen, uitgescheurd. Of er werd juist enthousiast over verteld. Hierdoor zijn grote verschillen ontstaan in de seksuele kennis en houding van (jonge) mensen.

In deze tijdslijn kun je zien, hoe relationele en seksuele vorming zijn beïnvloed door de seksuele revolutie en de collectieve angsten voor overbevolking, door aids, de opkomst van internet en #MeToo. Wat herinner jij van jouw seksuele opvoeding en voorlichting? En hoe kijk je daar, met de kennis van nu, op terug?

tijdlijn van relationele en seksuele vorming

de ooievaar en de werkelijkheid

Hoe zorg je voor het voorkomen van een zwangerschap of een soa, een geslachtsziekte? Eind 19e eeuw werd dit al op spreekuren van artsen als Aletha Jacobs en Johannes Rutgers besproken. Maar wat leg je uit aan jonge kinderen, en hoe? Vertel je over de ooievaar, de bloemetjes en de bijtjes of vertel je hoe het echt zit?

In de eerste helft van de vorige eeuw kwam er iets meer ruimte om te praten over seksualiteit. Tegelijkertijd kwam er aan het begin van de 20e eeuw ook een nieuwe zedenwet. Die strafte pornografie, voorbehoedsmiddelen en prostitutie streng. Ook werden homoseksuele handelingen onder de 21 jaar bestraft. Op tal van onderwerpen rustte nog een taboe, maar het gesprek over seksualiteit werd wel aangegaan. Pas in de tweede helft van de vorige eeuw kwamen er echte doorbraken.

1881 Oprichting Nieuw-Malthusiaanse Bond, voorloper van NVSH/Rutgers, opgericht om de negatieve gevolgen van bevolkingsgroei tegen te gaan

1911 Invoering Zedenwet

1912 Oprichting Nederlandsch Wetenschappelijk Humanitair Komitee (NWHK), ter bevordering van gelijkheid tussen heteroseksuele en homoseksuele mensen

1914 Oprichting Nederlandsche Vereniging tot bestrijding der geslachtsziekten

1946 Nieuw-Malthusiaanse Bond wordt Nederlandse Vereniging voor Seksuele Hervorming (NVSH), voor een meer positieve waardering van seksualiteit

NWHK wordt voortgezet als Cultuur- en OntspanningsCentrum (COC), eerst de Shakespeare Club voor sociale emancipatie, maar ook cultuur en ontspanning voor homomannen en lesbische vrouwen

de pil, antibiotica en nieuwe vrijheid

Een schoolplaat van een penis en een schoolplaat van een baarmoeder met een aanstaande baby erin. Deze laten zien, hoe er iets aan voorlichting werd gedaan in deze tijd. In de schoolboeken vond je echter nog weinig terug over seks en voortplanting. Maar er kwamen wel steeds meer voorlichtingsboeken voor ouders. De anticonceptiepil voor de vrouw (begin jaren 60) en sterilisatie van de man zorgden voor meer seksuele vrijheid. Op medisch vlak: door de komst van antibiotica konden bacteriële geslachtsziekten beter genezen.



meester, waar komt een baby vandaan?

De Nederlandse Vereniging voor Seksuele Hervorming (NVSH) was in de jaren 60 erg actief onder leiding van Mary Zeldenrust-Noordanus (1928 - 1984). Zij pleitte voor seksuele voorlichting in het lager onderwijs. Met subsidies van de overheid werden er allerlei lesmethoden ontwikkeld. In 1968 verving de Mamoetwet het oude schoolstelsel. Op de mavo (nu vmbo), havo en vwo werd voortplanting een vast onderdeel van het lesprogramma. De aandacht voor seksualiteit bleef overigens karig. Het bleef bij een uitleg over de samensmelting van zaadcellen en eicellen, de ontwikkeling van embryo's en de bevalling.

vrijheid en misbruik

Door de komst van de anticonceptiepil werd seks losgekoppeld van voortplanting. Het vormde een element in een veel bredere seksuele revolutie, want die verworven vrijheid was niet voor iedereen. In de tweede feministische golf werd door de grotere openheid over seksualiteit duidelijk, dat er veel seksueel misbruik plaatsvond. Vrouwenbewegingen weerden zich en er werden organisaties opgericht om hulp te bieden en te pleiten voor betere beschermende wetgeving.

En op school? Door een toenemende angst voor overbevolking werd er in het onderwijs veel ingezet op voorlichting over anticonceptie.

1971 Discriminatie op grond van seksuele geaardheid wordt strafbaar

Pil in het ziekenfonds en condooms niet meer alleen in Rutgershuizen beschikbaar

1970 Pornografie, overspel en voorbehoedsmiddelen niet meer verboden

1977 Eerste Roze Zaterdag

1973 (Her)oprichting Nederlandse Stichting tot Bestrijding der Geslachtsziekten

Homoseksualiteit wordt niet meer gezien als een stoornis

1985 Wet op het basisonderwijs

Oprichting Aidsfonds

1987 Start voorlichtingscampagnes condoomgebruik door de overheid en het Aidsfonds

1990 De Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) ziet homoseksualiteit niet meer als ziekte

1996 Eerste Gay Pride in Amsterdam

1997 Eerste Roze Lente in Utrecht

2001 Huwelijk wordt gelijk voor iedereen, hetero of homo

2002 Invoering protocol interseksuele personen

2005 Eerste Week van de Lentekriebels en de Week van de Liefde

2010 Eerste Paarse Vrijdag

2011 Pil uit het basispakket verzekeringen

2012 Seksuele diversiteit als kerndoel in het onderwijs

2017 Regenboogakkoord over emancipatie van lhbtqia+ personen

2018 Oprichting Seksueel Welzijn Nederland, voor gelijkheid, vrijheid en seksueel genot voor iedereen

2019 Meer aandacht voor seksuele en relationele vorming in het onderwijs

2021 Clitoris wordt in biologieboeken getoond

2022 Aflevering BOOS over de misstanden bij The Voice

2023 Maatschappelijke commotie rond Lentekriebels

2024

2025

2026

2027

2028

2029

2030

2031

2032

2033

2034

2035

2036

2037

2038

2039

2040

2041

2042

2043

2044

2045

2046

2047

2048

2049

2050

2051

2052

2053

2054

2055

2056

2057

2058

2059

2060

2061

2062

2063

2064

2065

2066

2067

2068

2069

2070

2071

2072

2073

2074

2075

2076

2077

2078

2079

2080

2081

2082

2083

2084

2085

2086

2087

2088

2089

2090

2091

2092

2093

2094

2095

2096

2097

2098

2099

2100

2101

2102

2103

2104

2105

2106

2107

2108

2109

2110

2111

2112

2113

2114

2115

2116

2117

2118

2119

2120

2121

2122

2123

2124

2125

2126

2127

2128

2129

2130

2131

2132

2133

2134

2135

2136

2137

2138

2139

2140

2141

2142

2143

2144

2145

2146

2147

2148

2149

2150

2151

2152

2153

2154

2155

2156

2157

2158

2159

2160

2161

2162

2163

2164

2165

2166

2167

2168

2169

2170

2171

2172

2173

2174

2175

2176

2177

2178

2179

2180

2181

2182

2183

2184

2185

2186

2187

2188

2189

2190

2191

2192

2193

2194

2195

2196

2197

2198

2199

2200

2201

2202

2203

2204

2205

2206

2207

2208

2209

2210

2211

2212

2213

2214

2215

2216

2217

2218

2219

2220

2221

2222

2223

2224

2225

2226

2227

2228

2229

2230

2231

2232

2233

2234

2235

2236

2237

2238

2239

2240

2241

2242

2243

2244

2245

2246

2247

2248

2249

2250

2251

2252

2253

2254

2255

2256

2257

2258

2259

2260

2261

2262

2263

2264

2265